

นายวิระศักดิ์ จาตุณพัฒน์ : สัญลักษณ์พระสยามเทวาธิราช : การวิเคราะห์และตีความหมายเชิง
มานุษยวิทยา (THE SYMBOL OF PRA SYAMADEVADHIRAJ : AN ANTHROPOLOGICAL
ANALYSIS AND INTERPRETATION) อาจารย์ที่ปรึกษา : ศาสตราจารย์ ดร. อมรา พงศาพิชญ์ ;
250 หน้า. ISBN 974-03-0810-4

พระสยามเทวาธิราชนั้นเชื่อกันว่าเป็นเทพที่ให้ความคุ้มครองแก่ประเทศไทยมาตั้งแต่สมัยโบราณแล้ว แต่เพิ่งจะสร้างเป็น
องค์ขึ้น ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้เอง ด้วยทรงเชื่อว่าการที่เมืองไทยเรามีเหตุการณ์ที่เกือบจะต้องเสีย
อิสรภาพมาหลายต่อหลายครั้งแล้ว แต่เฉยเฉยให้มิเหตุรอดพ้นได้เสมอมา เสมือนจะมีเทพยดาองค์ใดองค์หนึ่งที่คอยพิทักษ์รักษาอยู่
จึงสมควรจะทำรูปเทพพระองค์นั้นขึ้นไว้สักการบูชา จึงโปรดให้พระองค์เจ้าประดิษฐวรการ นายช่างเอกกรมช่างสิบหมู่ ปั้นหล่อ
เทวรูปสัญลักษณ์พระสยามเทวาธิราชขึ้น แล้วโปรดให้อัญเชิญไปประดิษฐานไว้ที่พระที่นั่งทรงธรรม ภายหลังต่อมาพระที่นั่งทรง
ธรรมถูกรื้อลงหมดเพราะไหม้มากเหลือกำลังที่จะรักษาไว้ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดให้อัญเชิญ
เทวรูปสัญลักษณ์พระสยามเทวาธิราชไปประดิษฐานที่พระที่นั่งไพศาลทักษิณในพระบรมมหาราชวังจนถึงปัจจุบัน

พระราชนิพนธ์ของพระสยามเทวาธิราชเป็นพระราชนิพนธ์ที่สืบเนื่องมาจากการพระราชกุศลเลี้ยงพระต๋นจีน เพราะใน
รัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชปรารภว่าชาวจีนนำธูปมาถวายในเทศกาลตรุษจีนเป็นจำนวนมากถวายจน
ของเหลือ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการพระราชกุศลเลี้ยงพระต๋นจีนขึ้น ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่
หัว เมื่อทรงสร้างพระสยามเทวาธิราชขึ้นแล้วก็โปรดให้อัญเชิญพระสยามเทวาธิราชไปร่วมตั้งสังเวยในการพระราชกุศลเลี้ยงพระ
ต๋นจีนด้วย ต่อมาเมื่อพระองค์ทรงโปรดให้มีพระราชนิพนธ์สังเวยเทวดา สมโภชเครื่อง เลี้ยงโต๊ะปีใหม่ขึ้น ท่านองคมนตรีว่าการพระราช
กุศลเลี้ยงพระต๋นจีนในวันขึ้น 1 ค่ำเดือน 5 ก็โปรดเกล้าฯให้อัญเชิญพระสยามเทวาธิราชออกร่วมบวงสรวงในพระราชพิธีดังกล่าว
ด้วย ดังนั้นพระราชนิพนธ์ของพระสยามเทวาธิราชในปัจจุบันจึงกระทำในวันขึ้น 1 ค่ำเดือน 5 ตามประเพณีนิยมว่าเป็นวันขึ้นปี
ใหม่ทางจีนหรือศศิของไทยแต่เดิม โดยอนุวัติตามโบราณราชประเพณีที่มีมาแต่ครั้งรัชกาลที่ 4 และรัชกาลต่อ ๆ มา

สัญลักษณ์พระสยามเทวาธิราชนั้นประกอบด้วยสองส่วนคือความคิดความเชื่อเกี่ยวกับพระสยามเทวาธิราช และ
เทวรูปสัญลักษณ์พระสยามเทวาธิราช ทั้งสองส่วนเป็นองค์ประกอบของกันและกันที่จะทำให้อัญลักษณ์พระสยามเทวาธิราชมีความ
สมบูรณ์ สัญลักษณ์พระสยามเทวาธิราชมีลักษณะเด่น 3 ประการคือ 1. สัญลักษณ์พระสยามเทวาธิราชเกิดจากการนำเอาเหตุผล
กับความเชื่อมาผนวกเข้าด้วยกันหรือทำให้เป็นเรื่องเดียวกันกล่าวคือ เป็นการนำเอาเรื่องอิสรภาพและความอยู่รอดของประเทศชาติ
และสังคมไทยมาผนวกเข้ากับความเชื่อดังกล่าวเรื่องพระสยามเทวาธิราชเทวดาใหญ่รักษาแผ่นดินไทย สัญลักษณ์พระสยามเทวา
ธิราชด้านหนึ่ง จึงสร้างบรรยากาศทางอารมณ์และความรู้สึกให้กับสังคมไทย ว่าได้รับความปลอดภัยและอยู่เย็นเป็นสุขจากการ
ปกป้องรักษาของพระสยามเทวาธิราชเทวดาใหญ่รักษาแผ่นดินไทยและอีกด้านหนึ่งให้คำอธิบายโลกทัศน์หนึ่งว่าปัญหาต่าง ๆ ที่
เกิดขึ้นและต้นตอของต่ออิสรภาพและความอยู่รอดของประเทศชาติและสังคมไทย จะปลาดพ้นการไปด้วยอำนาจและพระบารมีแห่ง
พระสยามเทวาธิราชเทวดาใหญ่รักษาแผ่นดินไทย 2. สัญลักษณ์พระสยามเทวาธิราชมีแบบแผนบางอย่างของการเกิดและการดำรง
อยู่ในสังคมกล่าวคือ สัญลักษณ์พระสยามเทวาธิราชเกิดมาจากความคิดความเชื่อของรัชกาลที่ 4 ในเรื่องเทวดาใหญ่รักษาแผ่นดิน
ไทยหรือเทพารักษ์รักษาประเทศชาติและสังคมไทย ความคิดความเชื่อดังกล่าวดำรงอยู่ได้อย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบันด้วยพิธีบวง
สรวงประจำปี พระราชนิพนธ์ของพระสยามเทวาธิราชในวโรกาสพิเศษอื่น ๆ ดังนั้นปฏิสัมพันธ์ระหว่างสัญลักษณ์
พระสยามเทวาธิราชกับสังคมจึงมีความเกี่ยวข้องและเกี่ยวเนื่องกันอยู่ตลอดเวลา และ 3. พิธีบวงสรวงประจำปี พระสยามเทวาธิราช
บวงสรวงประจำปี และพระราชนิพนธ์ในวโรกาสพิเศษอื่น ๆ เป็นแบบแผนพิธีกรรมที่เป็นตัวสร้างการยอมรับ เห็นคล้อยตามและก่อให้เกิดความ
เชื่อต่อศรัทธาในพระสยามเทวาธิราชทั้งสิ้น จึงพิธีกรรมทั้งหมดเน้นการสร้าง ความเชื่อต่อศรัทธาในพระสยามเทวาธิราช
โดยใช้ความศักดิ์สิทธิ์แห่งพระราชนิพนธ์ สถานที่ประกอบพิธีและองค์ประธานในพิธีเป็นที่ตั้ง